

УДК 342.9

Юрій Поптанич,
аспірант докторантури та аспірантури
Національної академії внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ ТА ГАЛУЗЯХ ЕКОНОМІКИ

Статтю присвячено висвітленню нормативного регулювання діяльності підрозділів Національної поліції України, що здійснюють запобігання правопорушенням у фінансовій сфері, їх адміністративно-правових аспектів та шляхів вдосконалення.

Ключові слова: Національна поліція, фінансова сфера, нормативне забезпечення, правопорушення, запобігання, економіка.

Актуальність теми. Однією з основних негативних тенденцій сучасного розвитку України є криміналізація багатьох сфер економіки.

У розділі 3 «Стратегії національної безпеки України», затвердженої Указом Президента України від 26.05.2015 № 287/2015, серед актуальних загроз національній безпеці України названо економічну кризу, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення.

Однією з причин виникнення такої загрози є високий рівень «тінізації» та криміналізації національної економіки, кримінально-кланова система розподілу суспільних ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Сучасній економічній злочинності в Україні властиві як загальні ознаки, так і деякі специфічні особливості і тенденції розвитку, зокрема:

- 1) Високий рівень латентності економічних злочинів;
- 2) Швидкий спосіб злочинних посягань;
- 3) Активна участь у здійсненні злочинів організованих злочинних груп;
- 4) Зрощування економічної і загальнокримінальної злочинності;
- 5) Посилення міжрегіонального і транснаціонального характеру економічності злочинності.

Серед основних чинників криміналізації української економіки можна виділити:

- 1) Економічні чинники:
 - високий рівень поділу населення за рівнем прибутків;
 - не досить ефективне функціонування соціально-економічних інститутів;

- макроекономічні диспропорції;
- значна частка державного сектора економіки;
- неефективне регулювання економіки та податкова політика.

2) Організаційно-правові чинники:

- не досить ефективна координація діяльності контролюючих органів, органів, що здійснюють фінансовий моніторинг, оперативних підрозділів, органів досудового розслідування, органів прокуратури та судової гілки влади;
- недостатнє фінансування вищевказаних органів;
- висока плінність кадрів зазначених органів та у зв'язку з цим їх низька професійність;
- зниження соціально-правової активності населення;
- фактична відсутність системи захисту свідків і потерпілих;
- низька ефективність ревізійного та аудиторського контролю;
- відставання законодавчої бази від удосконалення злочинності.

3) Недостатнє виконання функцій державою [1, с. 46].

Характеризуючи сучасні процеси у поліції більшості зарубіжних країн, фахівці стверджують, що останніми роками відбулись принципові зміни у філософії й практиці поліцейської діяльності. Формування правової держави потребує оновлення всієї державно-правової системи, зокрема органів МВС. Ефективність їхньої роботи великою мірою визначає рівень правопорядку та законності в державі.

Фінансова сфера – це сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі отримання, розподілу та використання державою грошових коштів та інших активів.

Однією з найбільших небезпек, які гальмують розвиток фінансової сфери та галузей економіки, є правопорушення, наслідками вчинення яких є втрати та збитки для держави, юридичних та фізичних осіб.

Реалізація правоохоронної діяльності покладається на спеціально уповноважені органи, що комплектуються відповідним чином підготовленими службовцями [2, с. 359].

З метою недопущення вчинення правопорушень у сфері фінансів державою створено низку контролюючих та правоохоронних органів, які покликані запобігати, протидіяти правопорушенням та припиняти їх, притягати причетних фізичних та юридичних осіб до визначених законодавством видів відповідальності.

Натепер значна частина вищевказаних органів знаходиться у процесі реформування. Реорганізація та ліквідація низки з них змінює відповідним чином суспільні відносини та потребує вчасного нормативного забезпечення з метою недопущення зростання кількості вчинених правопорушень та заподіяних ними збитків. Крім того, особливу увагу слід приділити взаємодії даних органів з метою забезпечення ефективності їхньої спільної роботи.

Органи, уповноважені виявляти злочини та протидіяти їм, чітко визначені в законодавстві. Систему органів, що протидіють економічній злочинності, включаючи її організовані форми, становлять:

– підрозділи протидії злочинності у сфері економіки Національної поліції України;

– підрозділи контророзвідувального захисту економіки і транспортного комплексу Центрального управління і регіональних органів та спеціальні підрозділи з боротьби з корупцією і організованою злочинністю Служби безпеки України;

– підрозділи боротьби з податковими злочинами, відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, Державної фіскальної служби України;

– підрозділи військової Служби правопорядку [3, с. 151].

Одним із правоохоронних органів, до завдань якого належить охорона інтересів суспільства і держави та протидія злочинності (в тому числі адміністративним і кримінальним правопорушенням у фінансовій сфері) і який нині користується високою довірою населення, є Національна поліція.

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який слу-

жить суспільству, забезпечуючи охорону прав і свобод людини, протидіючи злочинності, підтримуючи публічну безпеку і порядок.

Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом.

Серед науковців, які прямо чи опосередковано розглядали висвітлені в статті питання, варто назвати таких, як В. І. Василичук, В. М. Дорогих, О. В. Золотоноша, В. К. Колпаков, О. Є. Користін, О. В. Кузьменко, М. В. Лошицький, Р. А. Сербин, В. Д. Сущенко, С. С. Чернявський та інші. Проте лише окремі положення праць вказаних науковців присвячено адміністративно-правовим аспектам запобігання правопорушенням у фінансовій сфері. Незважаючи на високу актуальність вказаної теми, вона досліджувалась не всебічно, а лише її окремі аспекти. Крім того, у зв'язку зі створенням Національної поліції та нормативного забезпечення її діяльності, дані аспекти є не досить висвітленими та потребують поглибленого наукового дослідження.

Головною метою написання статті є дослідження нормативного регулювання діяльності підрозділів Національної поліції України, що здійснюють запобігання правопорушенням у фінансовій сфері, та його адміністративно-правових аспектів. Відповідно до цього, визначено такі завдання:

• виокремити підрозділи Національної поліції України, пріоритетним напрямом діяльності яких є запобігання правопорушенням у фінансовій сфері;

• дослідити нормативно-правові акти (загалом та їх окремі положення), якими у своїй діяльності керуються вказані підрозділи;

• висвітлити адміністративно-правові аспекти регулювання їхньої діяльності;

• сформулювати шляхи вдосконалення зазначеного законодавства;

• акцентувати увагу на необхідності врегулювання взаємодії між вказаними підрозділами та іншими контролюючими та правоохоронними органами.

Зі змісту статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» від 07.08.2015 випливає, що відповідно до основних повноважень та покладених на неї завдань поліція:

1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;

4) здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону [4].

У теорії держави і права правопорушення розуміється як суспільно небезпечне, винне, протиправне діяння (дія або бездіяльність) деліктоздатного суб'єкта, за яке чинне законодавство передбачає юридичну відповідальність.

Із суті положень зазначеного закону вбачається, що підрозділи Національної поліції у своїй діяльності запобігають вчиненню найбільш суспільно небезпечних правопорушень у фінансовій сфері, а саме адміністративних та кримінальних.

Згідно зі статтею 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення, адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [5].

Дефініція поняття «кримінальне правопорушення» у вітчизняному законодавстві на тепер відсутня. Кримінальний процесуальний кодекс України містить вказане поняття, однак без його тлумачення. У перехідних положеннях даного нормативно-правового акта вказано, що його буде визначено в новому Кримінальному кодексі України, який, однак, на цей час не прийнятий. Зі змісту положень Кримінального процесуального кодексу України вбачається, що кримінальне правопорушення має дві форми: злочин та кримінальний проступок. Оскільки поняття кримінального проступку в законодавство ще не введено – в практичній діяльності кримінальне правопорушення трактують аналогічно поняттю «злочин».

Відповідно до положень статті 11 Кримінального кодексу України злочином є передбачене даним нормативно-правовим актом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину [6].

У структурі Національної поліції існують підрозділи, до сфери компетенції яких належить запобігання правопорушенням у фінансовій сфері. Від рівня організації їхньої роботи безпосередньо залежить і рівень роботи всієї системи Національної поліції України.

Виявлення, запобігання та припинення злочинів у фінансовій сфері, встановлення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень, та вжиття заходів щодо їх

усунення належить до завдань та сфери компетенції Департаменту захисту економіки Національної поліції України.

До компетенції ДЗЕ НПУ віднесено виявлення 86 складів злочинів економічного спрямування в 65 галузях і сферах економіки, основними з яких є запобігання розкраданню державних коштів, викриття злочинів у найбільш уразливих для злочинних посягань галузях економіки, серед яких паливно-енергетичний та агропромисловий комплекси, надрокористування, земельні відносини, зовнішньоекономічна та банківська діяльність, протидія кримінальній і адміністративній корупції, а також боротьба з хабарництвом [7, с. 32].

Упродовж 2015 р. працівники Департаменту захисту економіки виявили 20,8 тис. кримінальних правопорушень у сфері економіки, з яких 7,9 тис. – у сфері службової діяльності, у їх числі понад 1,1 тис. фактів хабарництва. За закінченими кримінальними провадженнями відшкодовано майже 2 млрд збитків.

Указаний підрозділ створено як юридичну особу публічного права у правовому статусі міжрегіонального територіального органу Національної поліції Постановою Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2015 р. № 830, відповідно до положень статті 15 Закону України «Про Національну поліцію» від 07.08.2015.

У своїй діяльності він керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, а також іншими актами законодавства України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, у тому числі нормативно-правовими актами МВС та Положенням «Про Департамент захисту економіки Національної поліції України», затвердженим наказом Голови Національної поліції України № 81 від 07.11.2015.

Відповідно до вказаного положення основні права працівників Департаменту включають складання адміністративних протоколів про виявлені факти порушення законодавства та здійснення оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на виявлення і припинення злочинів у сфері економіки.

Якщо говорити про функції вказаного підрозділу щодо запобігання правопорушенням у фінансовій сфері, то він:

1) аналізує стан економічної злочинності, чинники, що її зумовлюють;

2) протидіє кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності;

3) бере участь у наукових дослідженнях та розробленні за їх результатами державних

програм боротьби зі злочинністю, а також підготовки інформаційно-аналітичних, методичних матеріалів щодо підвищення ефективності протидії злочинам у сфері економіки.

Департамент відповідно до компетенції має права, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, законами України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову наукову діяльність», «Про запобігання корупції» та іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову наукову діяльність» оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами кримінальної поліції, у складі якої на цей час перебуває Департамент [8].

Аналізуючи положення закону, можна дійти висновку, що основним завданням Департаменту є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп у сфері економіки, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України.

Підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є, окрім іншого, наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про злочини, що готуються, осіб, які готують вчинення злочину.

Для ефективного здійснення оперативно-розшукової діяльності Департаменту надано права та на нього покладено обов'язки згідно з зазначеним законом.

При цьому органи державної влади, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності зобов'язані сприяти оперативним підрозділам у вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності.

Статтею 41 Кримінального процесуального кодексу України передбачено, що оперативні підрозділи органів Національної поліції здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора.

Під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та

негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом [9].

Порядок проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій передбачений Главою 20 і 21 Кримінального процесуального кодексу України відповідно.

Зазначені положення повною мірою стосуються Департаменту як оперативного підрозділу у складі кримінальної поліції Національної поліції України.

Крім того, статтею 222 Кодексу України про адміністративні правопорушення органи Національної поліції розглядають серед інших справи про адміністративні правопорушення у сфері економіки: про незаконний відпуск і незаконне придбання бензину або інших паливно-мастильних матеріалів (стаття 161), несвочасне здавання виторгу (стаття 164-4), порушення правил виготовлення та порядку обліку і зберігання печаток та штампів, а так само виготовлення, ввезення, реалізації та використання самонабірних печаток (стаття 189-2).

Від імені органів Національної поліції розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право працівники органів і підрозділів Національної поліції, які мають спеціальні звання, відповідно до покладених на них повноважень.

Статтею 255 Кодексу передбачені особи, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, зокрема посадові особи органів внутрішніх справ (Національної поліції).

Серед зазначених у вказаній статті складів адміністративних правопорушень пріоритетними для працівників Департаменту захисту економіки є ті, що передбачені статтями 155, 155-2-156-2, 159, 160, 162-162-3, 164-164-11, 164-15, 164-16, 165-1, 165-2, 166-14-166-18 КУпАП.

Ці статті містяться в главі про адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницької діяльності.

Згідно з вимогами нормативно-правових актів, для реалізації завдань із протидії злочинам у сфері економіки працівники Департаменту мають право:

- 1) здійснювати оперативно-розшукову діяльність, спрямовану на виявлення та припинення злочинів у сфері економіки, комплексне використання джерел оперативної інформації, можливостей оперативних підрозділів та застосування оперативно-технічних засобів під час проведення оперативно-розшукових заходів, а також контролювати використання коштів, призначених для проведення цієї роботи;

2) здійснювати оперативно-технічні заходи за оперативно-розшуковими справами, що перебувають у їх провадженні;

3) складати адміністративні протоколи про виявлені факти порушення антикорупційного законодавства та направляти їх до судових органів у встановленому законом порядку;

4) у визначеному порядку запитувати й отримувати від посадових осіб органів державної влади документи, довідкові та інші матеріали (у письмовій або усній формі), необхідні для прийняття рішень щодо забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з економічною злочинністю;

5) користуватися в установленому законодавством порядку базами даних Національної поліції України, МВС та інших державних органів із питань, що належать до компетенції Департаменту.

Пріоритетними напрямками діяльності підрозділу можна вважати такі:

– протидія кримінальній частині корупційних проявів серед посадових осіб органів виконавчої влади, службовців, наділених контролюючими, регуляторними та дозвільними повноваженнями;

– протидія розкраданню коштів державного та місцевих бюджетів, субсидій, субвенцій і дотацій;

– захист державних цільових програм та програм, що виконуються під гарантіями Уряду України;

– виявлення та припинення правопорушень у сфері державних закупівель, вжиття заходів щодо їх попередження [10, с. 138-139].

Висновки

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що Департамент захисту економіки Національної поліції України займає чільне місце серед підрозділів, які здійснюють запобігання, припинення та виявлення адміністративних та кримінальних правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки, оскільки займається виявленням

більшості складів адміністративних та кримінальних правопорушень у сфері економіки.

У зв'язку з цим нині необхідно сконцентруватися на подальшому реформуванні та вдосконаленні зазначеного підрозділу з метою підвищення ефективності боротьби з економічною злочинністю в Україні, зокрема включити до його складу слідчі підрозділи з метою підвищення ефективності його діяльності та розширити повноваження задля здійснення профілактичної та превентивної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Франчук В.В. Кримінально-правові засоби охорони економіки України: монографія. Львів, ЛьвДУВС, 2016. 244 с.

2. Лошицький М.В. Порівняльно-правовий аналіз поліцейської та правоохоронної діяльності. Митна справа. 2014. № 6 (96).

3. Акименко Н.А. Адміністративно-правове забезпечення економічної безпеки підприємств: навч. посібник. К., 2016. 313 с.

4. Про Національну поліцію : Закон України від 07.11.2017. / Верхован Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

7. Протидія оперативними підрозділами МВС України фінансуванню сепаратизму : метод. рек. / Василюк В. І., Бурак М. В., Купранець І. М. та ін. Київ : Кандиба Т. П., 2015. 98 с.

8. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

10. Вязмікін С.А. Завдання та повноваження Департаменту захисту економіки Національної поліції України. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2016. № 1 (11).

Стаття посвячена освещению нормативного регулирования деятельности подразделений Национальной полиции Украины, которые осуществляют предупреждение правонарушений в финансовой сфере, его административно-правовых аспектов и путей совершенствования.

Ключевые слова: Национальная полиция, финансовая сфера, нормативное обеспечение, правонарушение, претотвращение, экономика.

The article is devoted to coverage of regulatory departments of the National Police of Ukraine carried prevent violations in the financial sector, their administrative and legal aspects and ways of improvement.

Key words: National police, finance, regulatory support, offense, preventing economies.